

คุณภาพศิษย์ : เป้าหมายการประเมิน

โดย ศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์
ผู้อำนวยการ สมศ.

ปัญหาการศึกษาของประเทศไทยนั้นพบว่า ปัญหาแรกคือการขาดความต่อเนื่องเชิงนโยบาย ปัญหาที่สอง คือ การขาดการกำกับเชิงปริมาณ ปัจจุบันมีโรงเรียนขนาดเล็กกว่า ๓๐,๐๐๐ แห่ง และโรงเรียนปฐมวัยรวม ๓๐,๐๐๐ กว่าแห่ง รวมเป็น ๖๐,๐๐๐ กว่าแห่ง และวิทยาลัยอาชีวศึกษา ๘๐๗ แห่ง มหาวิทยาลัยก็มีเพิ่มขึ้นเกือบทุกเดือน การขยายโอกาสถือว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่จะต้องมาพร้อมกับคุณภาพด้วย ปัญหาที่สามที่ติดตามมา คือ การขาดการควบคุมเชิงคุณภาพ ขณะนี้มหาวิทยาลัยต่างๆ ก็มีการกระจายอำนาจไปสู่สภามหาวิทยาลัย ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของสภามหาวิทยาลัย และกรรมการของแต่ละมหาวิทยาลัย

ด้วยเหตุและปัจจัยเหล่านี้ สมศ. จึงได้ริเริ่มสร้างเครื่องมือใหม่เรียกว่าตัวบ่งชี้ ๓ มิติ เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นพลวัต สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ตัวบ่งชี้มิติที่ ๑ คือ ตัวบ่งชี้พื้นฐานเป็น Top-Down Management ที่ทุกสถานศึกษาต้องมี และต้องปฏิบัติ ไม่ใช่เป็นตัวบ่งชี้ใหม่แต่เป็นตัวบ่งชี้ที่ได้คัดกรองมาจากข้อมูลที่สำคัญและจำเป็น หากมีการเปลี่ยนแปลง สมศ. จะแจ้งให้ทราบอย่างน้อยล่วงหน้า ๑ ปี

ตัวบ่งชี้มิติที่ ๒ คือ ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ หมายถึง คุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นกับลูกศิษย์ตามปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษา ซึ่งมี ๒ นัย คือ เชิงรูปธรรม เช่น อ้วน ผอม สูง ต่ำ ดำ ขาว เป็นบุคลิกภาพของลูกศิษย์นั่นเอง และเชิงนามธรรมที่ส่วนใหญ่สถานศึกษาจะเป็นผู้กำหนด เช่น สติ กตัญญู เมตตา อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน พึ่งตนเองและไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น

ในรอบปีงบประมาณที่ผ่านมา ได้เริ่มใช้ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์และเอกลักษณ์นี้ ปรากฏว่ามีสถานศึกษากำหนดอัตลักษณ์ผิดพลาด กว้างเกินไปและไม่ชัดเจน ฉะนั้นจึงต้องกลับไปทบทวนใหม่ ยกตัวอย่างการกำหนดอัตลักษณ์ของโรงเรียนบางมูลนากวิทยาควมจังหวัดพิจิตร ที่จัดนิทรรศการร่วมงานสมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ โดยการทำโครงการซื่อสัตย์ที่มีความชัดเจนมาก โดยใช้เพียง ๓ คำ คือ ๑.ซื่อสัตย์ ๒.รับผิดชอบ ๓.พอเพียง และโรงเรียนเขียนเรื่องความซื่อสัตย์เป็นข้อๆ ให้นักเรียนปฏิบัติ เช่น ๑.ไม่ขโมยของใคร ๒.เก็บของใต้ให้ส่งคืน เป็นต้น ความรับผิดชอบของนักเรียนคือ ๑.ไม่ขาดเรียน ๒.ส่งการบ้านตรงเวลา ๓.ต้องมีธยัสถ์อดออม เป็นต้น และสำหรับอาจารย์ รวมถึงบุคลากรทั้งโรงเรียนต้องมีอัตลักษณ์เดียวกัน คือ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ และพอเพียง

เรื่องอัตลักษณ์ ต้องถือเป็นเรื่องใหญ่ เพราะหากโรงเรียนใดสามารถทำได้จริง ผู้ปกครองจะเกิดความมั่นใจในการส่งลูกหลานไปเรียน ซึ่งเด็กจะถูกปลูกฝังเรื่องความซื่อสัตย์ กตัญญู ส่วนเรื่องเอกลักษณ์ คือ จุดเด่น ที่เป็นความสำเร็จของสถาบันหรือของมหาวิทยาลัย ซึ่งอาจจะมีจุดเด่นหลายด้าน แต่ต้องคัดเลือกเอาเอกลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดมารับการประเมินจาก สมศ.

สรุปคือตัวบ่งชี้พื้นฐานเป็น Top-Down Management ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์เป็น Bottom-Up Management โดยสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด เมื่อผ่านกรรมการสถาบันแล้ว สมศ. จึงเข้าไปประเมิน

ตัวบ่งชี้มิติที่ ๓ คือ ตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม ทั้งมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และโรงเรียนต่างมีบทบาทเหมือนกันคือช่วยป้องกัน ชี้แนะ และแก้ปัญหาสังคมร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด สิ่งแวดล้อม หรือปัญหาการเตรียมเปิดประตูสู่ประชาคมอาเซียน หรือแม้กระทั่งปัญหาเรื่องคุณธรรม การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เป็นปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข ทั้งในระดับอุดมศึกษา อาชีวศึกษา และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินในรอบแรกที่เริ่มใช้ตัวบ่งชี้ ๓ มิติ สถานศึกษา มีความกังวลตัวบ่งชี้มิติที่ ๒ และมิติที่ ๓ มาก แต่ปรากฏว่าเมื่อเกิดมหาอุทกภัย สถานศึกษาจำนวนมากมีน้ำใจ เปิดเป็นแหล่งพักพิงให้กับผู้ประสบมหาอุทกภัย และนำนักเรียน นิสิต นักศึกษาเป็นจิตอาสาช่วยเหลือผู้ประสบภัย ผลปรากฏว่าคะแนนในส่วนนี้ของสถานศึกษาต่างๆ ทุกระดับอยู่ในเกณฑ์ดี

จะเห็นได้ว่าตัวบ่งชี้พื้นฐานเป็น Top-Down Management ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์และเอกลักษณ์เป็น Bottom-Up Management โดยสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด และตัวบ่งชี้ที่ ๓ สังคมเป็นผู้กำหนด โดยออกแบบให้สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนนโยบายใหม่ๆ เพราะเมื่อมีนโยบายหรือมีรัฐธรรมนูญใหม่เข้ามาบริหารก็จะสามารถใส่ไว้ในตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริมได้

ตัวบ่งชี้มิติที่ ๑ เป็นตัวบ่งชี้พื้นฐาน คือ ผลผลิตจากห้องเรียน ทุกโรงเรียนควรเปิดห้องเรียนออกมาสู่รั้วโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนนักเรียนต่างชั้น กับครูอาจารย์ต่างห้อง ได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่สถานศึกษา กำหนด ได้เรียนรู้ผ่านบรรยากาศของสถาบันที่ได้สร้างไว้ สิ่งเหล่านี้ จะหล่อหลอมให้เกิดอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เป็นตัวบ่งชี้มิติที่ ๒ แต่ยังคงไม่เพียงพอ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปิดมหาวิทยาลัย เปิดวิทยาลัย เปิดโรงเรียน สู่ชุมชน สู่สังคม เรียนรู้จากสภาพปัญหาของสังคม เป็นตัวบ่งชี้มิติที่ ๓ ซึ่งเป็นเป้าหมายหนึ่งของตัวบ่งชี้ ๓ มิติ

โดยสรุป อัตลักษณ์ของผู้เรียน คือ การแสดงความเป็นตัวตนของลูกศิษย์ เอกลักษณ์ของสถานศึกษาและมาตรการส่งเสริมเพื่อสังคมอาจพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของ ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป็นแกนหลักของสถาบัน อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ในการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทุกโรงเรียนจะมีการกำหนดลักษณะของนักเรียนที่พึงประสงค์ไว้ประมาณ ๙ ถึง ๑๐ ข้อ ข้อใดที่โดดเด่นที่สุดของสถานศึกษา สิ่งนั้นคืออัตลักษณ์ของโรงเรียน

ทางด้านอาชีวศึกษามีการกำหนด VQ (Vocational Qualifications) คือ มาตรฐานวิชาชีพ ถ้ามีสิ่งโดดเด่นขึ้นมาในวิทยาลัย สิ่งนั้นคืออัตลักษณ์ของวิทยาลัย เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัย ขณะนี้ทุกหลักสูตรต้องทำ TQF (Thai Qualifications Framework) ฉะนั้น TQF ตอนนี้น่าเป็นห่วงมาก เพราะจะเลียนแบบกันในทุกๆ สาขาทั่วประเทศ ดังนั้น จึงต้องมีอัตลักษณ์ และในที่สุด TQF จะไปสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยที่ผ่านกระบวนการมาตรการส่งเสริมเพื่อสร้างให้เกิดเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ต่อไป

สถานะของสถานศึกษาปัจจุบันแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. World Class กลุ่มนี้มีความพร้อมแล้ว สมศ.เพียงให้การสนับสนุนให้สถานศึกษาไปสู่ระดับโลก ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัย วิทยาลัยอาชีวศึกษา และโรงเรียนหลายแห่ง ที่ไปแข่งในระดับ World Class ซึ่งขอให้ดูแลลูกหลาน ที่จะเข้าสู่มหาวิทยาลัยในอนาคตด้วย

๒. กลุ่มที่พร้อมเสมอทุกเวลา กลุ่มนี้ต้องขมขေး เช่น วิทยาลัยอาชีวศึกษาบุรีรัมย์ หรือศรีสะเกษ โรงเรียนห้องสอนศึกษา จ.เมฮ่องสอน ที่มีความพร้อมให้ สมศ.เข้าประเมินทุกเวลา

๓. กลุ่มที่ต้องนัดหมายล่วงหน้า เพื่อจัดเตรียมข้อมูลเอกสาร ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการแจ้งจำหน่ายขึ้น คือ เมื่อสมศ. ส่งกัลยาณมิตร ไปตรวจเยี่ยมทุกสถานศึกษาจะลุกขึ้นมาปลุกผี กัลยาณมิตร เพื่อต้อนรับ

๔. กลุ่มที่ไม่เคยพร้อมประเมินและจะเตรียมประเมินในช่วงเวลาใกล้กับที่ สมศ.จะเข้าไปประเมิน เมื่อ สมศ. เข้าไปประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาจึงต่ำ ที่ผ่านมาปรากฏว่า PISA (Programme for International Student Assessment) ให้ข้อมูลว่าเด็กไทยอ่านหนังสือปีละ ๗ บรรทัด ซึ่งความจริงแล้วเด็กไทยสอบได้ ๑๐๐% ทั้งประเทศโดยไม่มีใครสอบตก ดังนั้น จึงต้องสร้างทัศนคติที่เปลี่ยนไปว่า สมศ.เข้ามาประเมินเพื่อพัฒนา เป็นการประเมินด้วยมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษา สมศ.เข้าไปเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ทุกๆ สถาบันการศึกษาได้พัฒนาคุณภาพตนเองให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ผอ. สมศ. ต้องการเห็นทุกๆ สถาบันการศึกษาทำหน้าที่เป็นกระจกเงา ดูว่าสภาพความเป็นจริงเป็นอย่างไร คนคุณภาพคืออะไร และควรเปลี่ยนจากเก่ง ดี มีความสุข เป็นเก่ง ดี มีคุณค่า สมศ. จะทำหน้าที่เป็นกระจกเงาส่องสะท้อนให้เห็นความเป็นจริง ส่องคนคุณภาพที่จะนำพาความสุข ดังนั้น คนคุณภาพ คือ คนที่เก่ง ดี และมีคุณค่าต่อสังคม ซึ่งเป็นผลสะท้อนมาจากคุณภาพการศึกษา คุณภาพศิษย์เป็นผลสะท้อนถึงคุณภาพครู ฉะนั้น คุณภาพจะสะท้อนภาพคุณ นั่นเอง อยากให้มองว่ากระจกนี้เป็นแว่นขยายที่สร้างความชัดเจน สร้างความละเอียด ในการมองตนเองเพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น และ นอกจาก สมศ.จะออกแบบตัวบ่งชี้ในรอบนี้เป็น ๓ มิติแล้วยังได้สร้างการประเมินแบบ Area-Based Assessment (ABA Model)

โดยประเมินเป็นรายจังหวัดทุก ๕ ปี เพื่อสร้างให้เห็นภาพที่ชัดไปสู่การพัฒนา โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ซึ่งผลกระทบต่อการพัฒนาในพื้นที่เปรียบเสมือนแว่นขยายที่ส่องให้เห็นภาพที่ชัดเจน

ดังนั้นแว่นขยายนี้จะส่องรายละเอียดไปทั้งพื้นที่จังหวัด และสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนให้เข้ามาพัฒนาจังหวัด โดยต้องการให้เกิดการพัฒนาเต็มพื้นที่ และในรอบปีงบประมาณนี้มีจังหวัดนำร่อง ๘ จังหวัด คือ แพร่ อำนาจเจริญ สิงห์บุรี ชัยนาท ตราด สมุทรสงคราม ชุมพร พังงา และจากการประเมินจะทำให้รู้ว่าแต่ละจังหวัดได้ผลประเมินเป็นอย่างไร การจัดการศึกษาเป็นอย่างไร บางจังหวัดได้ดีมากทั้ง ๓ รอบ บางจังหวัดได้พอใช้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับทุกสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาต่อไปในอนาคต

การจัดการศึกษาต้องมุ่งเน้นการสร้างศิษย์คุณภาพ ดังนั้น คุณภาพศิษย์จึงเป็นเป้าหมายของการประเมิน การประเมินต้องเป็นการประเมินเพื่อพัฒนา ซึ่ง สมศ.พยายามให้ทุกสถาบันการศึกษานำผลการประเมินไปใช้เพื่อพัฒนานตนเอง

เมื่อสถาบันการศึกษาประเมินไปแล้ว หากพบสิ่งที่เป็นจุดเด่น จุดด้อย จะได้นำไปพัฒนาต่อยอด และการจัดการศึกษาทั้งระบบควรเป็นการประเมินเพื่อพัฒนาเช่นเดียวกัน ดังนั้น การสอบจะต้องเป็นการสอบเพื่อพัฒนา หลังการสอบเมื่อประเมินแล้วจะได้ทราบสิ่งที่ผิด สิ่งที่ถูก และหากผิดจะได้แก้ไขต่อไป

ผอ.สมศ. ได้ให้ทรรศนะว่า “สินค้าดียังมีประกันให้ คุณภาพเด็กไทยใครรับประกัน” โรงงานอุตสาหกรรมยังรับประกันสินค้า วงการศึกษามีการรับประกันไหม ปัจจุบันเป็นอุตสาหกรรมการศึกษา ที่มหาวิทยาลัยทุกแห่งสอนให้นิสิตทำ SWOT สอนให้ทำ Plan Do Check Act (PDCA) ให้เห็นว่าจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคคืออะไร จะได้เห็นว่าการที่เราบางครั้งความรู้ต่างประเทศมาใช้ในบริบทของไทย ได้ผลมากน้อยเพียงใด เกิดคุณภาพหรือไม่ เราควรปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย ในรอบนี้ จึงปรับ SWOT Analysis เป็น บาบ บุญ คุณ และโทษ

บาบ เปรียบได้กับ Weakness สถาบันการศึกษาใดที่เร่งผลิตลูกศิษย์ด้อยคุณภาพ หวังเพียงกำไรเท่านั้นถือว่าทำบาบ ซึ่งบาบนี้ จะส่งผลต่อสถาบันการศึกษาของท่าน

บุญ เปรียบได้กับ Strength สถาบันการศึกษาใดที่ผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพ อนาคตของสถาบันการศึกษาจะมีความเข้มแข็ง และมีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น

คุณ เปรียบได้กับ Opportunity คือ โอกาสที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

โทษ เปรียบได้กับ Threat คือ ปัญหาและอุปสรรค ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม ขอให้ตระหนักว่า งานสอน งานพัฒนาคน มีอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่

“ขอให้ตระหนักว่า งานสอน งานพัฒนาสถานศึกษา งานพัฒนาคน เป็นงานที่มีคุณค่า ช่วยให้ศิษย์มีวิชา พ้นจากความไม่รู้ และขอให้จงเบิกบานกับการแก้ปัญหา เพื่อร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมกันพัฒนาลูกศิษย์ให้ปราดเปรื่อง ให้เป็นคนทั้งเก่ง ทั้งดี และมีคุณค่าต่อสังคม” ผอ. สมศ.กล่าวสรุป

